CEZAR BALTAG

„Madona din dud"

Exerciţiile de virtuozitate poetică din ultimul volum al lui Cezar Baltag erau oarecum de prevăzut pentru cititorul operei de pînă acum, foarte preocupată de latura tehnică (încît C. Regman a putut vorbi, fără să exagereze, de *„o matematică de echivalenţe şi substituiri"),* şi revelînd, în fond, un sentimentalism melodios şi artificializat (în tinereştile ***Romanţă fără sfîrşit*** **şi** ***Călătorie într-o frunză).*** Mai puţin previzibilă, chiar şi decît turnura livrescă a procedeelor, era însă întinderea rădăcinilor lor culturale; fiindcă ***Madona din dud*** este o carte de false jocuri lirice, în care găsim, deopotrivă, spiritul unui anume folclor (ceremonialuri, descîntece, magie) şi al unei anume literaturi culte (de la Anton Pann la Arghezi şi Barbu şi, mai încoace, la Ion Gheorghe), ce rezidă în alianţa dintre un conţinut existenţial foarte general (iubire, moarte, destin) şi o formă ludică sau pur şi simplu copilărească. Preferinţele lui Cezar Baltag merg, cu egală insistenţă, spre ***Flori de mucigai*** şi spre ***Domnişoara Hus,*** spre formule ale basmului nostru popular (întîlnite şi la Emil Botta) sau ale folclorului ţigănesc (ştiut şi lui M.R. Paraschivescu), spre inventii de vocabular ce aparţin, hotărît, lui Ion Gheoighe *(„Unde este armăsara / ce sfinţea odinioară? / / Doamne, ce mai leaopanlă l care muşcă şi de:miardă"* etc.) sau spre prelucrarea lirică a unor jocuri de copii (cinel-cinel, baba-oarba), frecvente la Arghezi, Botta ori chiar Nichita Stănescu. Nota proprie, la Cezar Baltag, constă în folosirea tuturor acestor tehnici într-un registru de pură virtuozitate; vreau să spun că artificiul, în loc să fie ascuns, e pus în valoare şi rafinat în alambicuri succesive, pînă la a deveni el însuşi conţinutul liric propriu-zis. Sigur că (şi le voi arăta) rămîn posibile sensuri subiacente, implicaţii filosofice sau existenţiale ale ritualurilor sau formulelor poetului; dar soarta unei asemenea poezii e să ne amuze prin partea de exerciţiu formal, după ce, cu o clipă înainte, ne-a tulburat printr-o doză secretă de mister, să ne pară cînd superficială, cînd **profundă,** cînd serioasă, cînd mistificaţie. Cezar Baltag însuşi este conştient, bănuiesc, de acest dublu caracter şi l-a premeditat: el intra în regula jocului. Oricum. ***Madona din dud*** este un volum de poezie foarte simpatic, din care a dispărut crisparea perceptibilă lesne în cele anterioare ***(Odihnă în ţipăt*** se apropiase primejdios de mult de filosofarea lirică a lui Nichita Stănescu) şi, cel puţin, manierismul congenital al poetului este aici recunoscut deschis, trăgîndu-se un folos de pe urma lui.

Un poem prea arghezian este, de exemplu, ***An, Dan, Dez,*** amintind de dansul erotic din ***Rada,*** cu unele echivocuri ce puteau lipsi şi cu un refren frivol, în sensul ***Florilor de mucigai*** merge unul din cele două ***Poeme ţigane, Oleandru,*** pînă la un punct, replică masculină la ***An, Dan, Dez,*** cîntec de lingoare al flăcăului mistuit de dor: *„Soarele incă-l văd bine /şi pămîntul mă mai ţine, / dar Suzana roşcovana | mi-a stins lumea cu sprinceana, // ziua nor, noaptea nor, / frig şi vînt îngrozitor. // Trecui dealul mort de sete, mamă. / mă-ntîlnii cu două fete, mamă, / pun ceaunul sub alun, mamă, | de nimic nu mai sînt bun, mamă, / vai de mine, cad de cald, mamă, / şi n-am apă să mă scald, mamă".* Schimbarea de ritm e sugestivă. Celălalt poem ţigănesc e mai înrudit cu ***Domnişoara Hus,*** prin turnura de descîntec şi prin unele asociaţii tipic vrăjitoreşti: *„în ceaunu' ca tăciunu' /'fierbe numărul Niciunu' >' pe colina cu negară /fecioara solomonara. /''Şi-am zărit in taberacul / între Lup şi Cîme Racul / cum bea ochiul auster / al lui Oroaloer ".* Ca şi Ion Barbu, poetul inventează în încheiere combinaţii sonore de rezonanţă onomatopeică: *„Labi dabi dumbai dumba. | landulan dugamengher ".*

Cîte un astfel de poem sfîrşeşte prin a avea un aer straniu. Jocul capătă anvergura unui act magic, în stare a provoca metamorfoze neobişnuite: *„Frumoase, doamnelor lele, /'~nu stricaţi nunţile mele, f că şi soarele de sus / se "întunecă de ris | şi cu vremea, oarcşch. / mă fac ţărînă şi rid || Nouă fete, nouă babe / îmi culeg oasele albe / şi-mi fac coastele surcele / şi aprind focul cu ele / şi. din păi- îmi fac făclie ' şi din tibii pirostrie / şi lovesc în vîlvătaie / cu picioarele vătraie i şi-mi ascund in flăcări craniul / şi-mi spoiesc moartea cu slaniu / Ort, ort, zlot, zlot, /cine arde vede tot"* ***(De-a rîsiil).*** Interesante efecte scoate poetul din reminiscenţele de fabulos popular, tratate tot în elementul mecanic, de repetiţie, în ***Zodie*** singurul mister e de ordin muzical-sugestiv: *..Ziua noapte, dealul şes, ' soare pînă unde-ai mers? ! Frunză albă, rost-nerost i piatră pînă unde-ai fost? //Am fost către, am fost lingă, ' unde creşte floarea stingă, | am fost înspre, am fost pînă, ' cale de o săptămină, / / la margine, de pămînt, | să aud cucul cîntînd, / la mijloc de logostele / unde pasc ielele mele. || Foaie, bob cărunt, ! unde sunt, unde sunt? | | Suni acolo, sunt aici, / unde pasc îngere mici, <' Sunt în toate, sunt în parte, /sunt bolnavă de departe".* Un fel de ***Cîntece ţigăneşti*** sînt alte poezii din ciclul ***Starostea,*** de exemplu, ***Fuga miresii:*** *„Joacă nunta de trei zile | şi mireasa nu mai vine / că mireasa s-a oprit / la un pom despodobit. / Fie-i trupul ca un pai, / sufletul să-i meargă-n rai. | | — Pruneşte-mă, sârg, în scară / că des ar ă sînt fecioară, / însă la amurg de noapte | am să fiu ca celelalte, l*

Peste vale, peste dîmb, f pe la moara de pămînt / trece o fată nebună / cu un snop de boz în mină".

Volumul se încheie cu ***Sempiternum,*** poezie asemănătoare oarecum cu cele selectate de poetul însuşi în ***Monada,*** bizuită pe o cadenţă perfectă şi sugerînd un sens filosofic interior: *,.Suie roata şi aleargă / împrejur cu-o lume-ntreagă | Cine a ieşit din horă / fără marginea-l devoră. || Nicăieri, ca adierea, / nu îi auzim căderea. || Nici bărbatul, nici femeia / nu zăresc roata aceea".*

Poate că, în viitorul volum, cînd motivele culturale vor fi resorbite complet, poezia lui Cezar Baltag îşi va afla în astfel de puritătţi ritmice adevărata originalitate.

(România literară, nr. 28, 1973)

„Euridice şi umbra"

Cu o „cotă" foarte înaltă spre sfîrşitul anilor 60, eclipsată apoi de poezia mult mai vitală şi impulsivă a promoţiilor următoare, ca şi de radicalitatea experimentelor de limbaj, lirica intelectuală şi sobră a lui Cezar Baltag a pendulat aproape toată vremea între un abstractism de esenţă manieristă şi o concreteţe a pitorescului folcloric. Ea şi-a desăvîrşit de timpuriu atît o mitologie, cît şi o muzicalitate proprie. Autorul a fost şi a rămas un stilist. Imaginea stă la el sub şapte peceţi de artă. Din folclorul autohton ori din fîntîna unor credinţe şi eresuri orientale, Cezar Baltag a distilat la nesfîrşit esenţe. Nu e vorba atît de taine, cît de magie. Mitologicalele lui sînt magice, limbajul are aură. înţelesurile sfîriie ca tămîia în materia incantatorie a cuvintelor şi a frazelor. Lirismul este solemn şi vag, livresc şi invocator. Pigmentul exotic este rodul unei curiozităţi culturale, polenul care pătează mîinile ce scutură floarea. Comuniunea cu universul este rece, distantă, contemplare a necunoscutului de pe buza prăpastiei. în fierberea şi în informul de dedesubt, poetul nu coboară niciodată. Dar nările lui freamătă adesea la mirosul de catran care ţîşneşte prin porii pămîntului.

Euridice şi umbra (Editura *Eminescu)* va ocupa un loc special în opera lui Cezar Baltag. Nu numaidecît fiindcă datele structurale ale liricii ar fi aici altele, dar fiindcă niciodată înainte n-a fost această lirică mai transparent biografică decît acum, mai personală şi mai directă în ton. O parte, cel puţin, din văluri au căzut, ceremonialul sufletesc a fost dereglat de o necesitate imperioasă a mărturisirii, temele cărturăreşti s-au tras la o parte dezgolind inima sfişiată şi palpitîndă - vietate înduioşător de fragilă - a cărturarului, în fond, ***Euridice şi umbra***

cuprinde o unică, intermitentă, mereu reluată elegie şi este una din cele mai emoţionante cărţi de poezie pe care le-am citit în ultima vreme.

Firește, Cezar Baltag nu putea deveni alt poet şi proverbiala lui delicateţe este intactă pînă şi în bocetul cel mai tulburător: *„Şi-am văzut pe plai / floarea mea din rai. | M-aplecai s-o tai, l Clnd mă ridicai, / Doamne, ce aflai... / Tu nu mai erai / Tu nu mai erai, // Clnd m-am apleca^ / drumul s-a schimbat, | nu te-am mai aflat / nu te-am mai aflat. || împrejur de mine / brîne şi rovine / numai văi haine / şi mai jos in vale | un străin de cale / ca o întrebare ".* Fineţea adaptării motivului de basm popular este la fel de remarcabilă ca şi în versurile mai vechi ale poetului, doar că acum percepem un fior existenţial de o intensitate extremă, arşiţa suflării morţii răzbătînd pînă în sînge: *„Dogoarea aceasta o ştiu, | ea vuie din spate mereu, f basmul ei pămîntiu / îl ascult cu sîngele meu || Zboru-i întretăiat / creşte bezmetic şi crud, / foşnetul ei vinovat / din tinereţe-l aud || Pustiitoare aripă | creşte arşiţi şi ploi de noroi / în urmă. Şi clipă de clipă / creşte distanţa-ntre noi || Şi-acum înserarea se lasă. / Umbra creşte-n adînc. / Unde e peria deasă / şi gresia să le arunc?".* Caligrafia tristeţilor nelecuite, cu accente aproape argheziene, vădeşte o sinceritate ca o rană deschisă: *„Aş vrea îngîndurat să te descînt / să leg fiinţa ta de un cuvînt | ca să ne regăsim atuncea cînd / vom mai veni vreodată pe pămînt. || Ultima oară cînd ne-am întrupat / ţi-am povestit un basm de neschimbat. | Era al nostru cel adevărat. / De ce-ai plecat din el? De ce-ai uitat? || Privirea pierde tot ce mina strînge. / Pînă la tine glasul nu-mi ajunge. | Fantasmele încep să te alunge, / Nu lacrimi in cuvinte am, ci sînge".*

Duhul abstract al poeziei lui Cezar Baltag, oaspete obişnuit în culegerile anterioare, găseşte de data aceasta uşile şi ferestrele destul de bine oblonite. Elegia, chiar metafizică, este locuită acum de o nelinişte tuşantă:„£)oawne, *din cîte fire sîntem legaţi / din cîte ochiuri şi noduri / şi plase de linii / dacă încerc un singur pas dintr-odată / totul se năruie || Dacă fac un singur nod / nimic | nu se mai poate cunoaşte".* Prin ţesutul poemului circulă uneori un sînge eminescian, împrospătat însă de o sută de ani de lirică modernă: *„Din vieţi anterioare urma / încerc să mi-o ghicesc; de-a valma | trec întîmplări ce-mi spun întruna / cum m-a legat de tine karma || Reînvia demult apuse zile, / străine chipuri şi imagini, / caut şi caut între file să dau de urma unei pagini || în care soră cu lumina / ai coborît neaşteptat / decisă să răscumperi vina / străveche de-a mă fi-ntrupat / Din clipe trecătoare urma / încerc că mi-o ghicesc de-a valma / trec nori ce-mi povestesc întruna /cum m-a legat de tine karma".* Alfabetul liricii lui

Cezar Baltag

Baltag a rămas acelaşi: motivele clasice şi populare. Găsim, şi în ***Euridice şi umbra,*** crinii, parce, *umbra et pulvis suntus,* soarta, Marea . Mumă, Afrodita Urania şi altele, însă manierismul s-a subţiat lăsînd să se vadă mai direct sentimentul. Elegia sentimentală străpunge plafonul norilor de imagini gata făcute: *„ Ţi-am mai spus visul /pe care ţi-l spun acum':*[1] *| Dar oare e vis? i Sau e soarta | care ne toarce | întruna? || Fiecare întîmplare / a fost trăită de două ori, / fiecare gind / l-au mai spus Parcele / încă o dată || O zeiţă îmi înfăşoară înapoi | pe mosor copilăria /Soarta îmi povesteşte un vis /pe care l-am mai trăit odată".* Foarte rar altădată a avut poezia poetului acest timbru ataşant sau a reuşit să nimerească mai de-a dreptul imaginea potrivită sau naturală. Excepţiile se pot număra pe degetele de Ia o singură mînă.

(România literară, nr. 50, 198S)